

XIV. správa Sboru národní bezpečnosti

► Lucie Hanáčková

Úvod

Bezpečnost je podmínkou existence každého lidského života, společnosti, státu a celého mezinárodního systému či mezinárodního společenství. Jedná se o stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru eliminovány hrozby pro objekt a jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních hrozeb efektivně vybaven a ochoten při ní spolupracovat. Stát je na eliminaci hrozeb vybaven procesy, institucemi a opatřeními, jejichž cílem je zabezpečování politického, sociálně-kulturního a hospodářského systému. Povaha těchto vybavení je dána charakterem bezpečnostní politiky státu, tedy nejobecnějším a vrcholným programem státu v oblasti obhajoby a obrany národních zájmů, charakterem bezpečnostního systému státu a konkrétní konstelaci ohrožení integrity národní bezpečnosti. Právě bezpečnostní systém je institucionálním nástrojem pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky státu a je tvořen příslušnými složkami, které mají za zajištění bezpečnosti státu odpovědnost.¹

Těmito bezpečnostními hrozbami byly pro Československou socialistickou republiku (ČSSR) primárně mezinárodní terorismus a převaděčství. Jednotná definice mezinárodního terorismu neexistovala a každý stát či organizace jej označovaly více či méně odlišně. Pro „socialistické společenství“ byl mezinárodní terorismus charakteristický zejména transnacionalizací činnosti teroristických organizací, které vytvořily své pobočky v mnoha státech po celém světě a pro které se státní hranice staly minimální překážkou. Proto mohly uplatňovat své zájmy proti zájmům kterékoliv země bez ohledu na stát či region, ve kterém se právě nacházely. Dalším charakteristickým rysem byla snaha těchto skupin koordinovat svoji činnost a provádět společné akce typicky politické povahy, kterými by získaly mezinárodní pozornost

1 Bezpečnostní systém. In: *MZV ČR* [online]. 2017 [2019-05-01]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/bezpecnostni_system.htm; ZEMAN, Petr a kol. *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita, 2003; POLNAR, Stanislav. Zběhnutí do ciziny příslušníků československé armády a jeho vyšetřování v letech 1948 až 1989. In: *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2016, s. 110–143.

a dosáhly tak svých cílů. V tomto ohledu se jednalo zejména o vraždy či únosy politických a veřejných činitelů, podnikatelů či státních pracovníků, únosy letadel a rukojmích, bombové útoky na místech s velkou koncentrací osob, zapalování veřejných budov či diverze v dopravě. K tomu využívaly finanční a materiální podpory od vlád jednotlivých států, které jim zabezpečovaly vysokou technickou vybavenost a kvalitní výzbroj.²

Podobně převaděčství, spolu s trestnou činností spočívající v „opuštění republiky“ (v případě příslušníků ozbrojených složek „zběhnutí do ciziny“), bylo definováno mnoha způsoby podle charakteru politického systému dané země. Jednání, kdy se občané ČSSR snažili vycestovat za hranice státu, které je za současného právního stavu hodnoceno jako aktivní obrana hodnot svobody a demokracie, bylo pro totalitní režim ČSSR hrozbou oslabení jeho moci, a bylo proto tvrdě penalizováno. Převaděčství, tedy činnost, kdy jsou osoby organizovány a doprovázeny při nelegálním překročení hranice, v sobě však kromě snahy pomoci lidem ve svobodě pohybu neslo také prvky organizovaného zločinu, které jsou patrné například v praktikách mnoha převaděčských skupin, jež za převedení požadovaly vysoké finanční částky.

Bezpečnostní systém ČSSR reagoval na vývoj mezinárodní situace v kontextu studené války a na nové specifické intencionální hrozby vytvořením centrální instituce v rámci organizační struktury bezpečnostního aparátu, která měla představovat nástroj pro účinnější zvládnutí těchto hrozeb a zajišťovat také jejich analýzu a včasnou identifikaci. Jelikož se jednalo především o reakci na hrozbu mezinárodního terorismu, lze tuto instituci zařadit i mezi opatření a aktivity protiteroristické politiky jakožto součásti bezpečnostní politiky státu. Je důležité mít však na paměti, že v totalitních zemích plní bezpečnostní aparát nejen roli dohlížitele a strážce přijatých zákonů, ale často bývá politickou mocí zneužíván vůči účelovým záměrům proti oponentům režimu.³

Vznik a vývoj XIV. správy kontrarozvědky SNB

Zásadní reakcí na mezinárodní napětí i na vážnost teroristické otázky, v jejímž rámci se již navíc jasně objevily snahy o vytvoření československého centrálního útvaru SNB pro boj proti terorismu a kriminalitě, se stala první Mezinárodní porada představitelů kontrarozvědek ZSS k mezinárodnímu terorismu konající se v roce 1979 v Praze, kterou inicioval ministr vnitra ČSSR Jaromír Obzina.

Mezi hlavní myšlenky celé porady patřilo, kromě vytyčení hlavních charakteristik tehdejšího mezinárodního terorismu a úkolů bezpečnostních orgánů nutných pro boj s ním, vyjádření nutnosti zvýšit obranu proti snahám západních států a jejich zpravodajských složek o „rozvrat“ socialistických zemí, k čemuž měly

2 ABS, f. A-28, arch. č. 1.

3 Bezpečnostní aparát. In: *Centrum pro dokumentaci totalitních režimů* [online]. 2017 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.cdtr.cz/cs/slovník/bezpecnostni-apat>

využívat v kapitalistických zemích hojně rozšířenou teroristickou činnost. Vzhledem k roztržitému vedení útvarů, nejednotnosti výcviku jejich jednotek a neosvědčení se stávajícího systému boje proti terorismu byla v rámci porady ze strany ČSSR vyjádřena snaha o vytvoření centrálního útvaru SNB, který by odstranil tehdejší stav nejednotného rozmísťování informací do různých složek SNB, což vytvářelo při rozpracovávání pro ČSSR nejnebezpečnějších forem trestné činnosti značnou nepřehlednost. Plánovalo se taktéž zřízení speciální zásahové jednotky v síle čtyř, která by prováděla kvalifikované zákroky proti teroristům a „ozbrojeným kriminálním živlům“.⁴

Na základě zhodnocení mezinárodněpolitické situace v oblasti terorismu, vzdušného pirátství a dalších násilných trestných činů a v zájmu „zajištění důležitých chráněných zájmů ČSSR a posílení kontrarozvědné činnosti“ byla 22. prosince 1980 rozkazem ministra vnitra ČSSR Jaromíra Obziny č. 52/1980 s platností k 1. lednu 1981 zřízena Správa kontrarozvědky SNB pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti. Jakožto speciálně připravený útvar schopný předcházet a zamezit proniknutí mezinárodního terorismu do ČSSR, případně do dalších ZSS, se pod krycím označením XIV. správa a se spisovou značkou „TER“ zařadil do organizačního řádu StB útvaru SNB. Řízením správy byl pověřen plk. Zdeněk Němec, bývalý krajský náčelník StB v Praze, I. zástupcem náčelníka byl zvolen pplk. Vítězslav Kába, který zodpovídal za operativně pátrací odbor a analytickou činnost správy. Jakožto centrální útvar StB byla XIV. správa podřízena Federálnímu ministerstvu vnitra, konkrétně I. náměstkovi ministra vnitra ČSSR.⁵

Mezi cíle správy patřila kontrarozvědná činnost k odhalování a zamezování pronikání mezinárodního terorismu a leteckého pirátství do ČSSR. Jako vysoce nebezpečná a mimořádná trestná činnost bylo chápáno také převaděčství, záškodnictví a narkomanie. Správa proto byla určena k odhalování také těchto druhů trestných činů stejně jako k zamezování jejich pronikání do ČSSR.

Mezi hlavní úkoly členů správy tak patřilo především odhalovat a likvidovat teroristické, záškodnické či diverzní akce, dokumentovat a „kontrarozvědnými prostředky“ rozpracovávat členy mezinárodních teroristických organizací a zjišťovat důvody jejich případného pobytu na území ČSSR, dokumentovat činnost převaděčských organizací a odhalovat trestnou činnost cizinců i československých občanů, kteří ve spojení s těmito organizacemi organizovali nelegální přepravu občanů zemí „socialistického společenství“ přes území ČSSR. Dále provádět ochranu určených osob, objektů a dopravních prostředků (především civilních letadel, ale i letadel provádějících zemědělské a lesní práce), vést přehled o obchodnících a pašerácích s omamnými látkami a jedy využívající ČSSR k obchodním transakcím nebo jako tranzitní

4 ABS, f. A 28, arch. č. 1.

5 AÚPN, inventář k fondu A-33; AÚRN, rozkaz MV ČSSR o zřízení správy kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti; HANÁČKOVÁ, Lucie. *Útvar zvláštního určení v letech 1981–1985*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

území k přepravě narkotik do jiného socialistického státu či vést boj se speciálními výsadečnými skupinami.

V omezeném rozsahu se správa zabývala také kontrarozvědnou ochranou sovětských vojsk od roku 1968 umístěných na území ČSSR. Později byla do jejího oboru převedena také problematika pátrání po nacistických úkrytech dokumentů, cenností, zbraní, trhavin a munice z období druhé světové války na našem území. Problematika protizákonných písemností spadala do kompetence X. správy SNB, nicméně uvažovalo se také o převedení určité části této problematiky na XIV. správu. Konkrétně se mělo jednat např. o výskyt a šíření výhružných a pomlouvačných dopisů (tzv. psychický teror) zakládajících skutkovou podstatu trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 197 trestního zákona. Vzhledem k chybějícím informacím ve vyhodnocovaných dokumentech o tomto typu trestné činnosti však bylo zřejmě od tohoto návrhu upuštěno.⁶

Již rozpracovanou agendu převaděčských organizací převzala XIV. správa od 6. odboru II. správy kontrarozvědky pro boj s vnějším nepřítelem v květnu 1982, s čímž souviselo přeřazení několika expertů II. správy znalých problematiky převaděčských organizací k XIV. správě i předání operativních svazků s informacemi o převaděčských organizacích a seznamu tajných spolupracovníků (TS) a kandidátů na TS (KTS). Problematiku ochrany civilního letectví převzala XIV. správa z působnosti XI. správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky v dubnu 1982, s čímž souvisela i personální změna ve funkci místopředsedy Mezirezortní komise pro otázky bezpečnosti v civilním letectví, do které byl přeřazen I. zástupce náčelníka XIV. správy pplk. Kába.

Součástí XIV. správy byl speciálně vycvičený Útvar zvláštního určení (ÚZU), který se mimo jiné podílel na provádění zákroků proti výše zmíněným „teroristickým a záškodnickým živelům“, tedy proti únoscům letadel, teroristům, převaděčům a dalším „zvláště nebezpečným pachatelům mimořádné trestné činnosti“, kteří měli svým jednáním ohrožovat bezpečnost osob, majetku a základy „socialistického společenského zřízení“ a bezpečnosti ČSSR i ZSS. Mezi tyto činy patřily například násilím vynucené přechody hranic nebo jiné trestné činy, při kterých pachatelé zneužívali rukojmích. Vzhledem k nejednotnosti a zároveň náročnosti výcviku Oddělení letištních kontrol (OLK) a pořádkových jednotek KS SNB, PP VB ČSR a PÚ VB pro SSR měla XIV. správa pro tyto jednotky kromě výše zmíněných úkolů zajišťovat také centrální metodické řízení, aby mohla být zabezpečena úzká součinnost při jejich případném nasazení společně s Útvarem zvláštního určení.

Zřízením tohoto v té době jedinečného typu centrálního útvaru se československá vláda pokusila sjednotit všechny orgány zabývající se odhalováním zvláštních forem trestné činnosti, kterým byla připisována mimořádná závažnost v ohrožová-

6 KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 80. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku. In: *Sborník Ministerstva vnitra 6/2008*. Praha: MV ČR, 2009; ABS, f. A 28, arch. č. 81, 336, 344, 391, 510.

ní vnitřní bezpečnosti státu. V kontextu s bezpečnostními složkami, které se touto problematikou zabývají v současnosti, je v jeho poslání možné spatřit podobnost s Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ), jehož pracovní náplní je mimo jiné také potírat obchod s lidmi a omamnými látkami, nelegální migraci a teroristické aktivity.⁷ Útvar zvláštního určení, který se po roce 1990 reorganizoval v soudobý Útvar rychlého nasazení (ÚRN), pak představoval exekutivní součást XIV. správy, která byla, stejně jako další speciální útvary tehdejší doby, především reakcí na vlnu mezinárodního terorismu a únosů letadel ve světě.

Působnost XIV. správy kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti však trvala pouhých pět let. Zrušena byla rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 16/1985 z 21. listopadu 1985. Rozkaz nabyl platnosti 1. prosince 1985. V souladu s ním byla problematika ochrany civilního letectví, terorismu a převaděčských organizací zařazena zpět do působnosti II. a XI. správy SNB. Útvar zvláštního určení, přejmenovaný na Odbor zvláštního určení (OZU), byl převeden pod správu vojsk MV a XIV. správa tímto zanikla.⁸

Organizační řád XIV. správy kontrarozvědky SNB

Organizační struktura XIV. správy prošla během své existence opětovnými změnami. Tabulková místa navíc většinou nebyla naplněna a skutečný stav příslušníků správy byl často podhodnocen.⁹ Problém nízkého počtu členů ÚZU spočíval především v přísném výběrovém řízení a zároveň nedostatečném počtu státních bytů pro rodinné soužití příslušníků správy s bydlištěm mimo Prahu, kterých bylo z celkového počtu téměř 75 %. Stejně tak 75 % příslušníků bylo mladších třiceti let a zakládali rodiny, více než třetina příslušníků pocházela ze Slovenska.

XIV. správa zahájila svoji činnost dne 1. ledna 1981 v Praze 3, Olšanská, přičemž funkční útvary správy, především vedení, kladly hlavní důraz na vytvoření organizační struktury, materiálního zabezpečení a výcviku Útvaru zvláštního určení v areálu VŠ SNB v Dolních Břežanech u Prahy. Dalo by se říci, že ÚZU byl nejdůležitější částí celé XIV. správy a spolu s operativně pátracím odborem byl hlavním důvodem, proč byla XIV. správa vytvořena.

Zpočátku mělo XIV. správu tvořit mimo jiné i letové oddělení, avšak vzhledem k tomu, že tuto činnost měla provádět VIII. správa FMV, letové oddělení bylo nakonec zrušeno. Během prvního roku působení správy se zjišťovaly personální možnosti i neefektivnější organizační struktura, řešily se i úkoly XIV. správy za branné pohotovosti státu. Organizační řád se proto několikrát změnil. V roce 1985 se organizační struktura správy navíc doplnila o několik samostatných odborů. Byly

7 KOŠÍKOVÁ, Aneta. *Převaděčské organizace v agendě XIV. správy SNB*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

8 ABS, f. A 28, arch. č. 165, 175, 219, 560, 625, 626, 627.

9 ABS, f. A 28, arch. č. 28, 163, 324, 330, 346.

jimi sekretariát, hospodářská a finanční skupina a dopravní četa. Od roku 1982 však z rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 7/1982 organizační strukturu nastálo tvořily tyto kontrarozvědné výkonné odbory a skupiny:¹⁰

- vedení,
- organizační oddělení,
- inspekce náčelníka správy,
- skupina obranné přípravy a ochrany,
- operativně pátrací odbor,
- oddělení metodického řízení a výcviku,
- Útvar zvláštního určení.

Útvar zvláštního určení

Útvar zvláštního určení se jako speciální jednotka určená k boji proti zvláštním formám trestné činnosti řídil svým vlastním vnitřním řádem, vydaným v souladu s organizačním řádem XIV. správy, stejně jako vlastními organizačními celky a zařazením příslušníků dle odborností.

K vybudování útvaru a jeho vedení byl vybrán pplk. JUDr. Milan Kočí, který za svou kariéru nasbíral zkušenosti u různých útvarů SNB. Jeho místo od 14. července 1982 krátce zaujal vedoucí oddělení metodického výcviku kpt. Jaromír Blažek, od 1. dubna 1983 vedení převzal pplk. František Záhrobský, který ve funkci na jistou dobu setrval i po reorganizaci útvaru na Odbor zvláštního určení v roce 1985.

Útvar byl určen zejména k zneškodňování jednotlivců, popřípadě skupin osob, páchajících trestné činy teroru nebo jiné závažné trestné činnosti v návaznosti na mezinárodní i vnitřní terorismus. Příslušníci útvaru také prováděli ochranu určených osob, objektů, popřípadě dopravních prostředků, před násilnými trestnými činy jak na území ČSSR, tak v zemích západního bloku a v rozvojových zemích. Dále byl útvar pověřen plněním speciálních úkolů při likvidaci „protispolečenských hromadných vystoupení“ a při živelních pohromách.¹¹

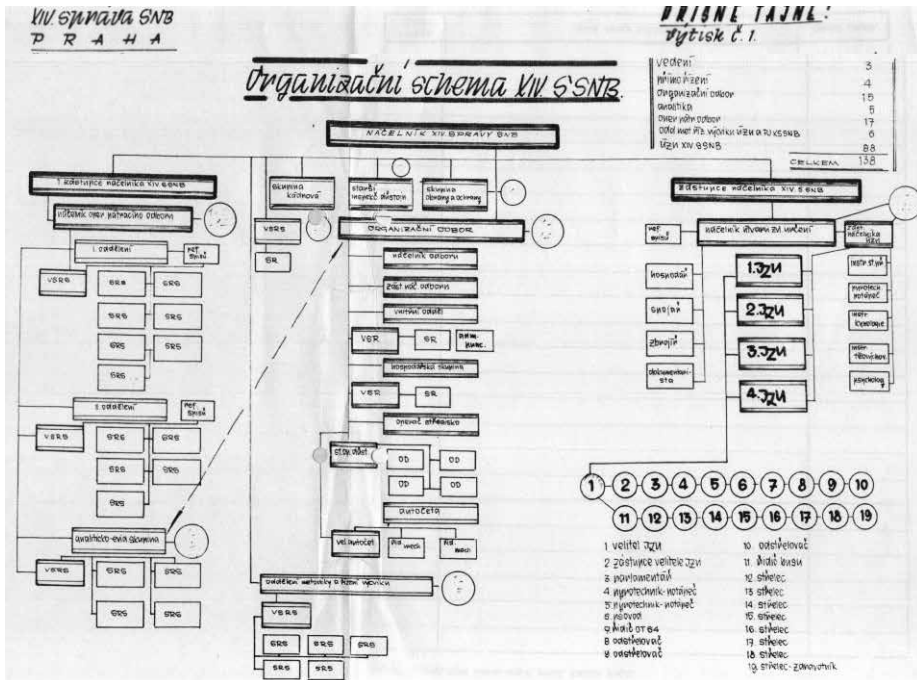
O vznik a vybudování ÚZU se zasloužil především ministr vnitra Jaromír Obzina, jehož osobní vliv dopomohl útvaru k mnoha pozitivním změnám.¹² Jednotky útvaru měly být původně dislokovány jak v Praze, tak v Bratislavě, později se však od vytvoření útvaru v Bratislavě upustilo a pražský útvar měl operační působnost po celém území ČSSR, což vytvořilo určitý problém s dojížděním slovenských příslušníků na základnu a s přiřazováním služebních bytů mimopražským příslušníkům ÚZU.

Bezprostředním požadavkem bylo uvedení ÚZU do stavu bojové a mobilizační pohotovosti. Proto byli do tohoto útvaru zpočátku povoláni příslušníci pořádkových

10 ABS, f. A 28, arch. č. 41, 163, 598, 157; HANÁČKOVÁ, Lucie, ref. 5.

11 ABS, f. A 28, arch. č. 48.

12 STEHLÍK, Eduard a kol. *URNA – 30 let policejní protiteroristické jednotky*. Praha: Martin Vaňourek, 2011.

Obr. 1: Organizační schéma XIV. správy z 31. října 1985 (ABS, A-28, arch. č. 622)

jednotek KS SNB, příslušníci základní služby vojsk MV a vojáci Hradní stráže, kteří byli taktéž součástí vojsk MV. K doplňování útvaru začalo docházet až v září 1981, kdy byli do jeho řad po pohovorech a psychologických vyšetřeních vybráni absolventi z PP VB ČSR a PÚ VB SSR. K jednotkám útvaru měli být zařazováni zásadně mladí (do třiceti let), zdravotně způsobilí a fyzicky i psychicky zdatní příslušníci SNB „třídně a politicky oddaní socialismu“.

Organizace ÚZU se, stejně jako v jiných případech, v průběhu jeho existence několikrát změnila. Základní organizační řád vypadal od roku 1982 následovně: vedení ÚZU, výcviková skupina, skupina materiálně-technického zabezpečení, technická skupina, jednotky zvláštního určení (JZU).

Vzhledem ke zvláštnímu charakteru poslání správy bylo postupně započato se speciálním výcvikem kladoucím zvýšené nároky na fyzickou a psychickou odolnost jeho příslušníků. Některé druhy výcviku byly do značné míry komplikovány nedostatkem obecně závazných právních i služebních předpisů, které bylo třeba v rámci činnosti XIV. správy vytvořit. Chyběly také zkušenosti a materiály, jak takový výcvik speciálních jednotek vést. Část předpisů byla přejata od Ministerstva národní obrany ČSSR, které kromě toho na základě dohody zabezpečovalo i výcvik specialistů, tedy pyrotechniků, potápěčů a psodů. Problémy vyvstaly také v otázkách

materiálně-technického zabezpečení, kdy se operativně řešilo vybavení ÚZU vhodnou výzbrojí, výstrojí, bojovou technikou a dalšími technickými prostředky. Výstroj byla pro příslušníky ÚZU často nevhodná a nedostatečná, byli proto nuceni různé improvizovat.¹³

Pro účely přípravy příslušníků ÚZU byly náčelníkem správy každoročně vydávány programy s plány politické, odborné, bojové a tělesné přípravy, o jejichž stavu plnění byl náčelník ÚZU povinen pravidelně předkládat vyhodnocující zprávy. Základním principem těchto plánů bylo udržování ÚZU ve stálé pohotovosti pro bezpečnostní akce, zabezpečení dosažení požadované úrovně odborné a technické připravenosti příslušníků u všech druhů specializace a příprava příslušníků k tomu, co je nutné pro boj s nebezpečnými ozbrojenými pachateli, tedy maximální přiblížení výcviku skutečné situaci.¹⁴

Součinnost XIV. správy kontrarozvědky SNB s dalšími útvary SNB a s bezpečnostními orgány států Varšavské smlouvy

Vztahy mezi jednotlivými útvary Sboru národní bezpečnosti byly úzké a tyto složky byly již ze své podstaty nuceny mezi sebou kooperovat. Dobrá spolupráce fungovala především mezi jednotlivými správami StB, které si vzájemně předávaly informace, mnohdy také sdílely jednotlivé tajné spolupracovníky, kooperovaly v bezpečnostních akcích, pořádaly součinnostní cvičení. V oblasti součinnosti XIV. správy s některými správami však zpočátku vyvstaly jisté krátkodobé problémy, kdy v určitých případech nebyl pochopen význam nutnosti vzniku XIV. správy a ta byla mnohdy chápána jako snaha o narušení „kontrarozvědné jednoty“.

XIV. správa měla z rozkazu ministra vnitřně kooperovat především s útvary FMV, SNB a vojsk MV. Útvary MV ČSR a MV SSR měly vůči správě vyhledávací a oznamovací povinnost trestných činů mezinárodního terorismu, teroru, vzdušného pirátství, narkomanie a převaděčských organizací. Pokud některý z těchto útvarů zjistil jakékoliv poznatky a informace o přípravě, pokusu nebo dokonání těchto typů trestných činů, měl je prověřit, zdokumentovat a neprodleně hlásit XIV. správě.

Spolupráce byla vedena také s krajskými správami SNB, a to zejména při využívání zvláště určených pracovišť KS SNB zřízených jakožto protějšky XIV. správy. XIV. správa se podílela především na metodickém řízení a odborném školení příslušníků zařazených u pořádkových jednotek těchto pracovišť, kteří byli nasazováni v součinnosti a koordinaci s jednotkami ÚZU, a to v rámci ať už ostrých bezpečnostních akcí, či součinnostních cvičení. Cílem těchto cvičení bylo prověření reálnosti

13 ABS, f. A 28, arch. č. 48, 179.

14 ABS, f. A 28, arch. č. 138. Více viz HANÁČKOVÁ, Lucie, ref. 5.

Obr. 2: Zneškodnění „pachatelů“ v rámci součinnostního cvičení Úder 84, uskutečněného dne 25. dubna 1984 (AÚRN, Cvičení Úder 84)

součinnostních plánů, akceschopnosti příslušníků SNB a zdokonalení náčelníků a velitelů v rozhodování a velení při realizaci bezpečnostních akcí.

XIV. správa pochopitelně nespolupracovala pouze s orgány SNB, v rámci spolupráce mezi socialistickými státy v průběhu let navázala přímé kontakty také se sprátenými bezpečnostními sbory států Varšavské smlouvy, především pak se sovětskou KGB a východoněmeckou Stasi (MStB NDR). Vytvoření XIV. správy bylo oceněno například ze strany NDR, která již v roce 1981 kladně hodnotila vytvoření orgánu s jednotným velením pro kontrarozvědnou ochranu a speciální jednotky, dále pak v roce 1982 delegací PLR, která je označila za „velmi moudré a prozíravé, protože PLR v té době tuto možnost neměla“, či v říjnu 1983, kdy vedoucí sovětské delegace konstatoval, že „organizaci XIV. správy SNB v boji proti terorismu, vzdušnému pirátství a zvláštním formám trestné činnosti považuje za jednu z nejlepších v socialistickém společenství a měla by se stát metodickým centrem pro všechny socialistické země“. Na začátku roku 1983 se ministerstvo vnitra BLR rozhodlo taktéž zřídit zvláštní složku pro boj s mezinárodním terorismem. Ministr vnitra BLR Dimitr Stojanov proto požádal československou stranu o zaslání informačních dokumentů o XIV. správě, která se stala pro BLR vzorem.¹⁵

15 ABS, f. A 28, arch. č. 329.

XIV. správa měla v kontrarozvědné činnosti své protějšky ve všech státech Varšavské smlouvy, včetně speciálních jednotek více či méně zaměřených na problematiku terorismu, se kterými měla podepsány bilaterální dohody o spolupráci. Primárně však spolupracovala s NDR a pochopitelně se Sovětským svazem.¹⁶

Častá byla tzv. mimořádná jednání vedoucích představitelů XIV. správy s těmito orgány, jejichž obsahem byla především výměna zkušeností a operativních a analyticko-informačních poznatků na úseku vnitřního i mezinárodního terorismu a další násilné trestné činnosti, jakožto i výměna zkušeností při boji proti ní s využitím speciálně vycvičených jednotek.

Vybraná problematika rozpracovávaná operativně pátracím odborem XIV. správy kontrarozvědky SNB

Převaděčství

Činnost kontrarozvědné práce XIV. správy v problematice převaděčských organizací byla hodnocena jako jedna z nejšířších. Každoročně bylo na tomto úseku plněno okolo sta konkrétních operativních úkonů přímo souvisejících s činností dvanácti rozpracovávaných převaděčských organizací (PO). Mezi tyto organizace patřily skupiny jako Heidrich, Mierendorf, Lampl, Nákupčí, Schütz, Franzke, Heyer či Übelhack. I přes mnohdy rozsáhlé rozpracování těchto skupin s využitím tajných spolupracovníků bylo pro kontrarozvědky ČSSR a NDR velmi obtížné jejich činnosti naprosto zamezit, a tyto skupiny tak na území ČSSR operovaly po celou dobu existence XIV. správy. Dle zjištěných poznatků byla tato činnost v průběhu první poloviny osmdesátých let postupně stále více motivována spíše než snahou o zisk ideologicky a docházelo k propojení těchto skupin se speciálními službami západních států, čímž se zvyšovala také kvalita provedených akcí. Také orgány SRN v roce 1984 hlásily situaci, kdy jimi realizované akce a osoby nevedly k poklesu činnosti převaděčských organizací, nýbrž naopak.

Nejčastější „metoda vývozu“ byla pomocí nákladních automobilů, vrtulníků a malých sportovních letadel, také pozměňováním a falšováním cestovních dokladů.¹⁷ Například PO Dawid prováděla vývozy na principu „podobnosti“, kdy prostředník zdržující se na území ČSSR předal své cestovní doklady „kandidátu vývozu“, načež ztráta dokladů byla ohlášena až po vyvezení této osoby za hranice.¹⁸

Převaděčská organizace Heidrich

Na usilovném rozpracování jedné z nejaktivnějších převaděčských organizací sedmdesátých a osmdesátých let spolupracovala XIV. správa SNB se svými kolegy

16 ABS, f. A 28, arch. č. 353, 358, 362.

17 ABS, f. A 28, arch. č. 490.

18 ABS, f. A 28, arch. č. 176.

z MStB NDR. Organizace Heidrich byla aktivní již v sedmdesátých letech a byla pojmenována po svém zakladateli advokátu JUDr. Heinzi Heidrichovi, narozeném ve východoněmeckém Lipsku, který měl mimo jiné vystupovat jako obhájce v trestních procesech proti členům převaděčských organizací a jako prostředník při vyjednávání povolení východoněmeckým osobám odsouzeným za protistátní činnost k vycestování do SRN. Vláda NDR za vycestování těchto osob do SRN požadovala od SRN finanční hotovost a tímto způsobem „prodávala“ své obyvatele, především politické vězně nebo občany z rozdělených rodin. Každý případ schválené emigrace však vyvolal v průměru další dva pokusy o přechod hranice z řad příbuzných a přátel „prodaných“ občanů. S tím souviselo také vytváření převaděčských organizací, jejichž činnost byla motivována nejenom „snahou o poškození politických zájmů socialistických států“, ale také vysokými finančními částkami od vyvezených osob.¹⁹

V červenci 1973 uprchl Heidrich do SRN, kde se spřátelil s bývalým americkým vojenským pilotem Barry Meekerem. Spolu pak ve spolupráci s převaděčskou organizací Mierendorf uskutečnili v letech 1974–1975 tři přízemní lety vrtulníkem do československého pohraničí a zpět na Západ „unesli“ celkem dvanáct osob. Poslední let byl narušen zásahem československé Pohraniční stráže (akce VRTULNÍK).²⁰

V roce 1975 se Heidrich od převaděčské organizace Mierendorf oddělil a vytvořil organizaci vlastní (počet zjištěných členů byl asi čtyřicet, pravděpodobně jich však bylo více). Podle objektivního svazku s krycím jménem HEIDRICH po nezdařené akci znejistěl, a proto od roku 1976 naplánoval a uskutečňoval nelegální vývozy občanů NDR pomocí vrtulníků, nákladních automobilů, transportů s koňmi či falešných zahraničních pasů především přes MLR a RSR. Ke krytí činnosti byla využívána cestovní kancelář Ungarn und Osteuropareisen, specializující se na výlety do východní Evropy včetně MLR. V dubnu 1980 se uskutečnil vývoz čtyř občanů NDR vrtulníkem opětovně přes československé území, a to i přes připravovaná opatření bezpečnostních složek ČSSR informovaných tajnými spolupracovníky. Mezi

19 Například převaděčská organizace Heidrich měla za jednu převedenou osobu požadovat 13 000DM, což při přepočtení ceny na československou měnu znamenalo obnos zhruba 117 000 Kčs. Když vezmeme v potaz tehdejší průměrný roční plat občana ČSSR, který v roce 1970 představoval zhruba 23 000 Kčs a v roce 1980 zhruba 32 000 Kčs, bezpochyby je jasné, že převaděčství bylo velmi výnosným byznysem. Srov. KOŠÍKOVÁ, Aneta, ref. 7; DOLEŽAL, Jakub. *Německo a (versus) Německo*. Disertační práce. Praha: FF UK, 2015; Průměrná hrubá měsíční mzda 1948–2007. In: *Katedra informatiky a výpočetní techniky na fakultě aplikovaných věd Západočeské univerzity* [online]. 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: kiv.czu.cz.

20 SELDON, Dave. *Helicopter pilot lived for danger* [online]. 20.04.1982 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://newsok.com/helicopter-pilot-lived-for-danger/article/1980880>; Lipenská přehrada 1975 (Osudové okamžiky) [video]. In: *Česká televize* [online]. 17.10.2014 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1091682868-osudove-okamziky/403235100081018-lipenska-prehrada-1975>; ABS, svazek Heidrich.

lety 1975 a 1982 organizace uskutečnila přes třicet akcí. V roce 1983 se zaměřila především na vývoz privilegovaných osob z řad „nositelů státního tajemství“, vojáků, příslušníků MV a vysokoškolsky vzdělaných osob. V roce 1984 bylo zaznamenáno celkem osm narušení vzdušného prostoru ze strany členů této organizace, posléze měla její aktivita postupně utichnout. Dr. Heidrich se měl v průběhu tohoto roku vzdát organizování převaděčských akcí, avšak o to více spolupracovat s ostatními převaděčskými skupinami v roli poradce a koordinátora.

Na rozpracovávání činnosti i členů této převaděčské organizace byl kladen důraz nejen z důvodu její vysoké aktivity, ale také kvůli zjištěným poznatkům k jejímu napojení na oficiální státní orgány a zpravodajskou službu SRN. Činnost převaděčských organizací byla navíc ze strany oficiálních kruhů SRN podpořena rozhodnutím Spolkového soudu ze dne 29. září 1977, podle kterého neznamenal trestné činy převaděčských organizací porušení trestního práva SRN nebo mezinárodního práva, jelikož bylo tímto způsobem „pomáháno osobám ze socialistických států k cestě za svobodou“. Podle informací ze strany NDR, která měla v západoněmecké zpravodajské službě nasazeného tajného spolupracovníka, *Dr. Heinz Heidrich nebyl pouze obchodníkem s lidmi, ale také právě agentem Spolkové zpravodajské služby (BND)*.²¹

Na součinnostních poradách mezi kontrarozvědnými orgány ČSSR a NDR byly od roku 1982 potvrzovány poznatky o udržování styků této skupiny s dalšími převaděčskými organizacemi, především se skupinami Welsch, Mierendorf, Lampl, Schütz, Breitfeld a Dawid, dále o nadřazené pozici organizace Heidrich vůči těmto skupinám, ta se stylizovala do role jejich právního poradce, i o jejich vzájemné spolupráci v rámci uskutečňované činnosti. V souvislosti s touto převaděčskou organizací a v přímé návaznosti na akci VZDUŠNÝ PIRÁT bylo proto rozpracováno velké množství kontrarozvědných akcí s cílem zabránit v její činnosti, jednalo se například o akce s krycími názvy PILOT, FUJI, EGER či BLESK. Tyto akce měly zpravidla za cíl rozpracování jednotlivých osob napojených na organizaci Heidrich, zjištění jejich činnosti a styků a jejich případné infiltrování tajnými spolupracovníky.²²

Převaděčská organizace Lampl

Převaděčská organizace Lampl, zabývající se ilegálními převody občanů ze socialistických zemí do SRN a Západního Berlína, byla pojmenována po svém vedoucím členovi a organizátorovi Juliu Lamplovi, občanu SRN, který byl evidován II. správou SNB a od roku 1980 posléze XIV. správou SNB. Byl zaměstnán jako vedoucí firmy Reinhold se sídlem v Hamburku a pobočkou Breitfeld v Západním Berlíně, jež byly využívány pro krytí převaděčských akcí. V činnosti této organizace převa-

21 ABS, svazek Heidrich.

22 ABS, svazek Heidrich; ABS, f. A 28, arch. č. 508.

žovaly ilegální převody osob pomocí upravených vozidel, zejména obývacích automobilů a campingových přírvesů různých západoněmeckých SPZ. Charakteristickým rysem této organizace bylo, že k vývozům osob využívala také starých automobilů československých poznávacích značek, a to za pomoci jejích československých členů. I tato organizace byla poměrně početná, mezi lety 1980 a 1985 bylo agenturně vyhodnoceno či sledováno dohromady 54 jejích členů a kontaktů, včetně 12 „kmenových členů“, a to v rámci akcí jako PŘEVADĚČI, PRATER či CESTUJÍCÍ. Přes úsilí vynaložené ze strany ČSSR i NDR se však do roku 1986 nepodařilo tuto organizaci zlikvidovat ani výrazně omezit její činnost.

Od března 1982 byl v rámci rozpracování této organizace založen signální svazek s krycím názvem HANOMAG na státního příslušníka SRN Lajose Morvaka. Ten podle zjištění MSTB NDR dne 20. září a 8. listopadu 1981 ve službách organizace ilegálně vyvezl z ČSSR do Rakouska ve speciálně upraveném campingovém vozidle tovární značky Hanomag dvě rodiny státních příslušníků NDR. V této souvislosti poukazovala východoněmecká strana na to, že Morvak je velmi zkušeným převaděčem a objevení úkrytu ve vozidle není snadné (později byl úkryt zjištěn v mezipodlaží vozu). Druhý plánovaný vývoz se nepodařilo zmařit, a to ani přes poměrně mnoho informací zjištěných v rámci operativní akce MERCEDES.

Prověřkovými opatřeními XIV. správa ověřila, že v kritických termínech Morvak skutečně spolu se svojí manželkou Karolou pobýval na území ČSSR. Na jeho opětovný příjezd byla proto vydána trvalá blokáce, v případě příjezdu měla být provedena další agenturně operativní opatření. Vzhledem k informacím o plánech uskutečnit další nelegální vývozy osob probíhala v březnu 1982 v západočeském kraji akce SAFARI. K žádnému navázání kontaktu ze strany Morvaka však nedošlo a akce skončila neúspěchem. Nejenže manželé nebyli dopadeni, chyběly navíc i přímé důkazy o jejich trestné činnosti, a svazek byl založen do archivu.

Cílem dalšího rozpracování převaděčské organizace Lampl bylo zjištění informací o využívaných vozidlech, zabránění opětovné trestné činnosti, dále zjištění dalších kurýrů a členů organizace, odhalení metod jejich práce a případného pobytu na území ČSSR a konečně paralyzování činnosti této organizace.²³

Převaděčská organizace Krauss

Pod heslem NÁKUPČÍ byl od roku 1982 rozpracováván západoněmecký občan Helmuth Krauss, narozený v Rumunsku, který byl vedoucím skupiny zabývající se kromě pašování starožitností, elektroniky, oděvů či kosmetiky i ilegálním vývozem osob z ČSSR, NDR, MLR a RSR do SRN. K dovozu pašovaných věcí do ČSSR využívala organizace kamiony určené k mezinárodní dopravě řízené zejména řidiči rumunské národnosti. Společně s kamiony přijížděly na území ČSSR i osobní vozy, které přebíraly ilegálně převezené věci z kamionů bez porušení bezpečnostní

23 ABS, f. A 28, arch. č. 166; tamtéž, svazek Hanomag; tamtéž, svazek Lampl.

plomby, kamiony pak pokračovaly dále po určené trase. Za ilegální dovoz obdrželi řidiči od Krausse finanční obnos 1 000 DM za den. Vyvážení věcí a osob z ČSSR probíhalo obdobným způsobem, vyvezení osoby bylo předem dojednáno Kraussem, k naložení osoby docházelo na předem určených místech, kde vyvážená osoba předala řidiči kamionu finanční obnos 10 000 DM.

V květnu 1984 bylo maďarskými bezpečnostními orgány sděleno, že pro trestnou činnost nelegální přepravy osob do „kapitalistického zahraničí“ zadržely několik maďarských a cizích státních příslušníků. V informaci bylo uvedeno, že organizátorem této trestné činnosti je Krauss. Dne 11. dubna 1985 bylo uskutečněno jednání s MStB NDR, které potvrdilo aktivity skupiny osob kolem Krausse s tím, že Krauss do budoucna předpokládal příznivější podmínky pro ilegální přepravu osob z území ČSSR. Z toho důvodu bylo uskutečněno mimořádné součinnostní jednání mezi XIV. správou a MLR, členové organizace NÁKUPČÍ byli zadrženi, a bylo tak možno bezprostředně jednat o materiálech získaných jak operativou, tak i vyšetřováním. Jelikož se však do roku 1986 nepodařilo aktivitu této organizace snížit, její rozpracování bylo po zrušení XIV. správy předáno do gesce II. správě SNB.²⁴

Mezinárodní terorismus

Problematice mezinárodního terorismu byla společně s převaděčstvím věnována hlavní pozornost. Zpravodajská činnost XIV. správy byla zaměřena především na oblast arabského světa a na získávání poznatků o činnosti vytipovaných mezinárodních teroristických organizací. Vzhledem k závažnosti problémů arménských teroristických skupin bylo provedeno zmapování také těchto osob žijících na území ČSSR. Největší pozornost byla zaměřena na organizace ASALA, Carlos, Abú Nidál a Muslimští bratři, dále na organizace západních států, především SRN, Itálie a Rakouska. Informace však byly zjišťovány například i o členech Japonské rudé armády, kteří se měli v roce 1983 účastnit pražského mírového shromáždění, a do ČSSR měla v této souvislosti přicestovat dokonce vedoucí této organizace Fusako Shingobu (označovaná jménem Miriam).

V rámci zajištění informací o těchto teroristických uskupeních byla také několikrát vyhlášena celostátní akce TEROR, kdy se řešila opatření k příjezdu asi 370 evidovaných teroristů ze 17 teroristických organizací do ČSSR. Akce, skládající se z mnoha menších opatření (například akce TUREK či KÁBUL), měla především preventivní charakter s cílem předcházet případné teroristické aktivitě těchto osob na československém území. Byla proto přijímána agenturně operativní opatření k jejich příjezdu a kontrole jejich pohybu. Rovněž byli řešeni cizinci trvale nebo dočasně usídlení na území ČSSR, zejména studenti z arabských zemí, včetně osob arménské a turecké národnosti.²⁵

24 ABS, f. A 28, arch. č. 605, 615; tamtéž, svazek Nákupčí.

25 ABS, svazek Mezinárodní terorismus VI.

Abú Nidál a Revoluční rada FATAH

Teroristická skupina Hassana Sabriho al-Banny, známého pod jménem Abú Nidál, působila v Damašku, kde za podpory Sýrie, Libye a Iráku vyhlásila válku Jásiru Arafatovi. Jednotlivé skupiny měly na Kypru společná zasedání, byl vytvořen společný finanční kapitál, syrská vláda prezidenta Háfize al-Asada měla zprostředkovávat vojenský výcvik.²⁶

Skupina zaměřovala svoji činnost také proti zástupcům Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) v Evropě. Kromě toho začátkem roku 1983 získaly orgány SNB z palestinských kruhů v ČSSR poznatek o připravovaném atentátu na představitele OOP Jásira Arafata během jeho návštěvy ČSSR, která se měla uskutečnit v polovině února téhož roku. Podle těchto informací měla na území ČSSR přicestovat 25členná skupina Syřanů a Palestinců z organizace Abú Nidála, kteří se pod legendou turistické návštěvy měli ubytovat v okrajových čtvrtích Prahy a v jejím blízkém okolí. Pokud by se atentát na Arafata nezdařil, měli mít náhradní úkol: likvidaci jednoho nebo více významných představitelů organizace Al-Fatah v ČSSR. V rámci bezpečnostní akce snažící se tomuto atentátu zabránit XIV. správa mimo jiné vytypovala sedm členů této organizace, kteří byli dále prověřováni, a byly vydány pokyny k opatření v případě jejich příjezdu z PLR, kde se měli přechodně zdržovat.

Atentát během uvedené návštěvy skutečně nebyl, v rámci akce však byly zjištěny další důležité poznatky o členech této organizace. Podle informací od tajných spolupracovníků SNB se v Praze trvale vyskytovalo šestnáct osob a dalších pět osob z této organizace dojíždělo do ČSSR pravidelně na dobu 2–3 měsíců.²⁷

Abú Hišam a akce ORIENT

V souvislosti s rozkolem uvnitř OOP a s roztržkou mezi vedením OOP a Sýrií byly v lednu 1985 z několika pramenů získány informace o výjezdech arabských teroristických skupin do Evropy. Jejich posláním měly být akce proti opozici Jásira Arafata, skupinám Al Monšakin, vedeným Abú Moussou, případně i s cílem jejich fyzické likvidace. Řízením této operace byl pověřen vedoucí kanceláře OOP v Praze Samir Abdul Fatáh, známý jako Abú Hišam, který byl dříve odborníkem na vojenské akce a členem diplomatické mise OOP v Bulharsku. Ten byl XIV. správou veden jako „arafatovec“, hodnocen jako militantní a agresivní osoba, o kterou se zajímala opozice Jásira Arafata. Ze strany NDR byla doporučena „operativní pozornost k této osobě“, bylo navrženo při zjištění závadných poznatků Hišama upozornit, popřípadě ho i vyhostit. Zajímavým se může jevit fakt, že i přes poznatky o této osobě byl Hišam z politických důvodů orgány SNB chráněn.

XIV. správou bylo v součinnosti s dalšími orgány SNB zajišťováno jednání delegací Výkonného výboru OOP s delegací Izraele v Praze v lednu 1985 před případnými

26 ABS, f. A 28, arch. č. 621.

27 ABS, svazek Mezinárodní terorismus VI.

násilnými akcemi vedenými proti oběma delegacím. Hišam byl také správou informován o tom, že v prosinci 1984 odcestovala z Damašku do Evropy skupina patnácti osob, členů tzv. Generálního vedení, která chtěla na důkaz nesouhlasu se závěry zasedání Palestinské národní rady v Amánnu v témže roce provádět teroristické akce proti těm seskupením v OOP, jež se zasedání této rady účastnila. Hišam se kvůli politické situaci mezi palestinskými organizacemi snažil také zabránit konferenci Svazu palestinských studentů v Praze, která se měla konat v únoru 1985 a kde hrozila politická porážka stoupenců Arafata a možnost jejich odstranění z funkcí ve Svazu.

V březnu 1985 byl ministr vnitra ČSSR informován orgány MV BLR o organizování teroristických akcí proti představitelům a pracovníkům OOP v Bělehradě a Praze. Teroristické akce měla organizovat a provádět skupina s názvem Generální vedení a skupina vedená Abú Nidálem, jejich objektem měl být Abú Hišam. S cílem předejít této připravované teroristické akci byla v březnu 1985 rozpracována akce ORIENT, ze které se dochovalo několik velmi podrobných operativních svazků. Bylo provedeno opatření k 71 osobám, členům různých palestinských teroristických skupin, které měly provádět akce proti objektům OOP v evropských zemích. K příjezdu 21 osob arabské národnosti, členům nebo podezřelým z příslušnosti k organizaci Abú Nidala, do ČSSR byla provedena jednorázová blokáce se zaměřením na kontrolu cestovních dokladů a zavazadlových prostor vozidel. K uvedené akci byla povolána „agentura tajných spolupracovníků“, kteří se měli pohybovat ve 22 vytipovaných pražských hotelích, kavárnách a restauracích se zvýšenou koncentrací osob arabské národnosti.

Pro akci ORIENT byl získán KTS ALI, který pravidelně sděloval poznatky o připravované teroristické činnosti (jejich prověrka byla provedena v akcích PALESTINA a PAST, ve kterých byly také zpracovány informace o několika občanech z Palestiny, Sýrie a Jordánska, kteří se měli na přípravě teroristické akce proti Hišamovi podílet). Dále byla zvýšena agenturně operativní kontrola situace mezi palestinskými organizacemi i kontrola osob arabské národnosti pobývajících v ČSSR a v této souvislosti byla přijata opatření ke zpřísnění ubytovacího režimu na strahovských kolejích, kde se tyto osoby nelegálně ubytovávaly. V neposlední řadě byla provedena také instruktáž jednotky ÚZU k objektům Orient a Orient 1 (zastupitelský úřad OOP) a následná obhlídka těchto objektů pro případ nasazení jednotky v těchto prostorech.

S výjimkou několika signálů nebyla informace od MV BLR konkretizována a teroristická akce se, zřejmě právě díky zavedeným opatřením, neuskutečnila. Akce ORIENT pokračovala sledováním příjezdů „zájmových cizinců“ arabské národnosti a přijímáním opatření ke kontrole jejich pobytu a pohybu na území ČSSR.²⁸

28 ABS, f. A 28, arch. č. 596; tamtéž, svazek Mezinárodní terorismus VI; tamtéž, svazek Past; tamtéž, svazek KTS ALI.

Abú Hakam a akce CARLOS

Podle materiálů získaných od zpravodajské služby MLR byla teroristická skupina Ruce světové revoluce (označovaná jako Carlos či Carlota) aktivní již na počátku osmdesátých let, kdy se snažila vybudovat své opěrné body v MLR, které by jí sloužily nejen k odpočinku, ale také k nerušené organizaci další teroristické činnosti po celém světě. Nebezpečnost vedoucího této organizace Iliche Ramíreze Sáncheze se projevovala mimo jiné střeleckým útokem na služební vozidlo MV BLR či dovozem zbraní (raket, granátů, samopalů, pistolí, výbušnin apod.) do MLR, a to i přes přijatá opatření bezpečnostních orgánů země. Skupina měla nejen organizovat, financovat a vyzbrojovat organizace menšího významu, které poté využívala pro své cíle, ale sama měla být napojena na speciální služby západních států, které byly údajně iniciátory její teroristické aktivity, a to i navzdory teroristické činnosti Sáncheze, která byla směřována právě proti západním státům. Těmito speciálními službami měla být zpravodajsky vytěžena například Sánchezova družka „Lily“, která skupině pomáhala padělat doklady. Kromě MLR měl Sánchez velmi dobré spojení také na rumunské a jugoslávské orgány, úzce spolupracoval s teroristickými organizacemi RAF, IRA a ETA.

V srpnu 1985 bylo zahájeno rozpracování akce CARLOS v rámci objektového svazku MEZINÁRODNÍ TERORISMUS, týkající se mluvčího teroristické organizace Carlos známého pod jménem Abú Hakam. Ten do ČSSR přicestoval na falešný diplomatický pas, na jeho příjezd československou stranu upozornila NDR. Ta mimo jiné uvedla, že disponuje poznatky o návštěvách ČSSR ze strany Iliche Ramíreze Sáncheze, který „s příjezdy do ČSSR nemá problémy“. V této souvislosti bylo XIV. správou sděleno, že *terorista Carlos ČSSR s jejím vědomím nenavštívil, nelze však vyloučit, že přicestoval na falešný pas a jiné jméno, což je také možné předpokládat.*²⁹

Na základě údajů z poznatkového fondu XIV. správy, které potvrdily, že Abú Hakam byl členem této teroristické organizace, byla okamžitě přijata opatření k důkladné kontrole jeho osoby a činnosti na území ČSSR. Ta byla provedena ve spolupráci s II. správou a IV. správou SNB.³⁰ Po zjištění místa Hakamova pobytu byly nasazeny prostředky sledování a zpravodajské techniky. Po konzultaci s I. náměstkem ministra vnitra ČSSR bylo rozhodnuto přikročit k maximálnímu zkrácení jeho pobytu v ČSSR. Před vyhoštěním byl Hakam na svém pokoji zajištěn příslušníky XIV. správy a byl s ním proveden zpravodajský rozhovor, během něhož se řešilo jeho spojení se syrskými a americkými speciálními službami a styky členů skupiny Carlos se zpravodajskými službami USA, Francie a SRN, s jejichž pomocí získávali materiální podporu. Hakam byl dále vyzván, aby v zájmu vlastní bezpečnosti urychleně opustil ČSSR. Bylo mu navrženo, že bude odvezen na hranici SRN, což však odmítl

29 ABS, f. A 28, arch. č. 608.

30 Tamtéž.

s odůvodněním, že v této zemi není zajištěna jeho bezpečnost. Proto byl 20. srpna 1985 odbaven k cestě do PLR. Orgány PLR byly o jeho přiletu informovány. Po výjezdu Hakama nadále probíhalo v součinnosti s PLR a MLR rozpracování všech jeho styků, byla provedena blokáce všech jeho cest do ČSSR a všem oddělením pasových kontrol byla zaslána jeho fotografie, aby se zabránilo používání falešných pasů na jeho osobu.

Po vyhoštění z ČSSR chtěl v srpnu Hakam přicestovat do MLR. Na území nebyl v prvním případě vpuštěn a při druhém pokusu mu byla předána informace pro Carlose v tom smyslu, že *Západ o jejich skupině ví vše a do 15. prosince si mohou své prostředky a materiál odvézt z MLR*. Na základě této informace přicestoval do MLR i Sánchez, který prohlásil, že z maďarské strany se jedná o přehnané opatření. Bylo však dohodnuto, že území MLR v září 1985 opustí. Hakam poté orgánům MV MLR ke svému vyhoštění z ČSSR uvedl, že *bylo provedeno pro něho neobvyklým a rázným způsobem, přičemž čtyři drsní policisté jej v pražském hotelu zadrželi takovým způsobem, že nebyl schopen odporu. Za jiných okolností by se bránil a útočníky by zastřelil*.³¹

Jawad A. Mohammad a akce ALI

V červenci 1984 byl založen osobní svazek na iráckého státního příslušníka Jawada A. Mohammada, člena strany Baas a zaměstnance iráckého velvyslanectví ve Varšavě. V době založení svazku pobýval v pražské věznici Pankrác pro spáchání trestného činu podle § 155 (útok na veřejného činitele) s užitím zbraně. Když v listopadu 1983 cestoval vlakem přes území ČSSR do NDR, při celní a pasové kontrole vyvstaly problémy, jelikož jmenovaný nelegálně vyvážel československé peníze. Byl zpacifikován poté, co pracovníky celní a pasové kontroly začal ohrožovat vystřelovacím nožem. Výkon trestu mu měl po roce v listopadu 1984 vypršet, po propuštění měl být z ČSSR vyhoštěn. K jeho osobě byly získány informace o jeho islámském náboženském přesvědčení a o jeho názoru, že komunisté jsou zkázou islámu a arabského světa, jelikož komunismus v arabských zemích podle něj znamenal postupné rušení víry. Ve výkonu trestu fyzicky napadl spoluvězně pro jeho komunistické přesvědčení a členství v KS Sýrie.

Cílem rozpracování akce ALI bylo prověření poznatků o dřívější teroristické činnosti Mohammada, prováděné proti exilovým členům KS Iráku, nacházejícím se mimo jiné i v socialistických zemích. Po odjezdu z Blízkého východu, kde vyhledával a vraždil členy KS žijící v ilegality, měl před svým zatčením provést vraždu člena KS Iráku také v PLR. Jeho dalším úkolem bylo vyhledání tiskárny v BLR, kde žili aktivní členové KS Iráku, kteří měli tisknout komunistické dokumenty a zasílat je jak do Iráku, tak i do dalších arabských zemí. Tím, že byl československými bezpečnostními orgány zadržen, se mu likvidaci těchto osob uskutečnit nepodařilo. Dále se

31 ABS, f. A 28, arch. č. 596; tamtéž, svazek Mezinárodní terorismus IX; tamtéž, svazek Mezinárodní terorismus XIII. AURN, rozhovor s P. Š., 15. 3. 2011; ABS, f. A 28, arch. č. 621.

prověřovalo jeho dřívější obchodování se zlatem a drogami v Pákistánu a poznatky o jeho příslušnosti k iráckým speciálním službám. Důležitým cílem bylo dále zne-možnění realizovat jeho výhrůžky, že za své uvěznění v ČSSR zavraždí českosloven-ského velvyslance v Iráku a provede teroristický útok na zastupitelský úřad ČSSR v Kuvajtu.

V rámci této akce se v srpnu 1984 konala mimořádná „hraniční schůzka“ s pra-covníky polských bezpečnostních orgánů, dále byly o poznatcích zjištěných o této osobě informovány i další státy Varšavské smlouvy. Po skončení výkonu trestu a vyhoštění v listopadu 1984 z ČSSR do Iráku byl zjištěn jeho úmysl vrátit se zpět do PLR, kde na něj čekala manželka se synem. Vzhledem k tomu jeho další rozpra-cování pokračovalo ve spolupráci s polskými kolegy. Podle informací polské strany z dubna 1985 se však Mohammad do země nevrátil, naopak zaslal své ženě pení-ze na cestu do Iráku. Manželka Jolanta měla mít v úmyslu vystěhovat se s dítětem do SRN. Vzhledem k těmto skutečnostem a kvůli nemožnosti dalšího rozpracování byla akce ALI ukončena a dokumentace archivována.³²

Vnitřní terorismus

Kromě převaděčských organizací a mezinárodních teroristických uskupení se XIV. správa zabývala také činností „vnitřního nepřítele“. Problematika vnitřního ter-orismu byla charakterizována třemi základními projevy:

- 1) anonymní psychické zastrašování teroristického charakteru,
- 2) plánování a příprava teroristických útoků,
- 3) přímé teroristické útoky.

První skupina zahrnovala největší množství případů. Jednalo se především o anonymní telefonické a písemné výhrůžky či upozornění od neznámých pachatelů. Přibližný profil těchto osob se v těchto případech dal částečně stanovit pouze cestou znaleckých expertiz, a to pouze v případech, pokud měl dopis nebo případný magne-tofonový záznam dostatek potřebných znaků. Případy druhé skupiny byly nejčastěji signalizovány z útvarů Sboru nápravné výchovy, ojedinele i z civilního prostředí. Pa-chateli byly osoby ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) a „kriminálně závado-vé osoby“ (KZO) převážně středního věku, skupiny mladistvých převážně s vůdčím postavením jedinců již dříve trestaných a osoby s duševní poruchou či výraznými psychopatickými rysy. Ve třetím typu případů byly pachateli zejména osoby s „ne-gativním vztahem k socialistickému zřízení“ ČSSR, osoby již v minulosti trestané a osoby mající snahu za použití teroristických metod opustit republiku.³³ Mělo se

32 ABS, f. A 28, arch. č. 478; tamtéž, svazek Ali.

33 Do této skupiny by mohlo teoreticky spadat i letecké pirátství, v této práci je však tato pro-blematika rozpracována jako samostatná skupina, a to především z toho důvodu, že odděle-ně od dalších násilných trestných činů bylo letecké pirátství samostatně rozpracovááno také ve zkoumaných dokumentech.

jednat zejména o pachatele středního věku dělnických povolání, ale i mládež ovlivněnou staršími pachateli.³⁴

Co se týče operativního rozpracování těchto druhů zvláště nebezpečné trestné činnosti, například v roce 1982 byl v akci PERMONEX rozpracováván Bohumil Prokop, odesílatel výhrůžného anonymního dopisu s přispanou trhavinou vedoucímu tajemníkovi OV KSČ Tábor. Důslednou prověrkou s využitím grafologické expertizy byl pachatel velmi rychle dopaden. Vzhledem k jeho vysokému věku, zdravotnímu stavu, politické příslušnosti ke KSČ a zásluhám o „výstavbu strany“ bylo po dohodě s vedoucím tajemníkem OV KSČ Tábor další opatření ukončeno a trestní stíhání nebylo zahájeno. Podobný případ byl rozpracováván i v akci BUŇKA, kdy byl odhalen pachatel, který zaslal vedoucímu tajemníkovi OV KSS Poprad výbušné zařízení.³⁵

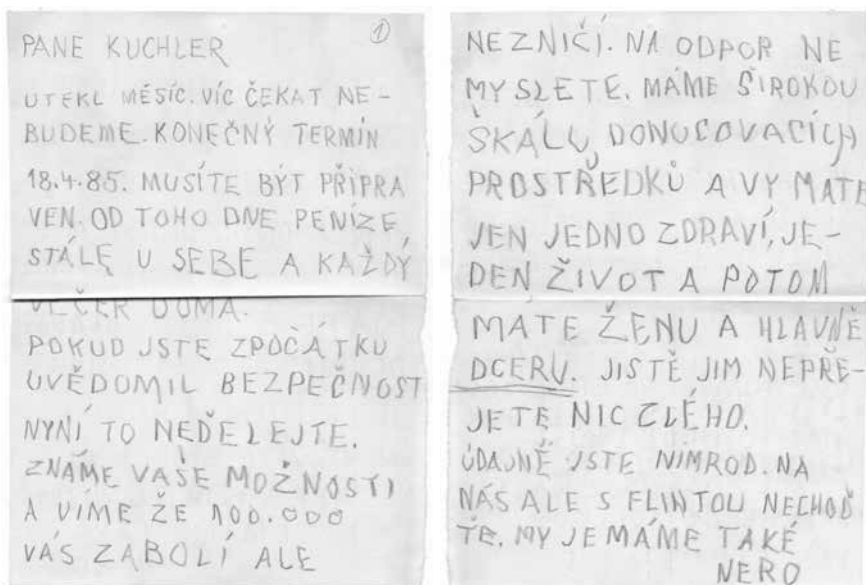
Zajímavým případem, rozpracovaným pod krycími názvy TERORISTA, MLADÝ a NOVÝ, byl také trestný čin teroru podle § 93 trestního zákona, kterého se dopustili Zachar Grawetz, František Novotný a Jiří Jebousek tím, že v roce 1984 zavraždili člena KSČ a veřejného funkcionáře Jaroslava Zalabáka z důvodu, že on a jeho manželka byli členy KSČ a po válce se měli podílet na akcích namířených proti obyvatelům německého původu, kteří měli být odsunuti. Vzhledem ke zjištěným poznatkům, že Grawetz měl vytipovány další oběti, byl zpracován plán dalších operativních a vyšetřovacích opatření k vyhledání a zdokumentování jeho veškeré trestné činnosti teroristického charakteru, včetně činnosti politicky motivované. V rámci těchto opatření bylo zjištěno, že všichni tři jmenovaní pod vedením Grawetze páchali kriminální činnost, jejíž pomocí si chtěli opatřit prostředky pro emigraci do západní Evropy, dále společně plánovali přepady a vraždy funkcionářů KSČ a NVÚ a společně provedli loupež na důchodci J. Vyskočilovi, který v důsledku poranění a svázání zemřel. Také napsali dopis prezidentu republiky, kde žádali propuštění politických vězňů a vyhrožovali terorem za použití „nejkrutějších metod“. Všichni tři pachatelé byli zadrženi a v roce 1985 odsouzeni k trestu smrti (Grawetz), 13,5 roku odnětí svobody (Novotný) a 9 rokům odnětí svobody (Jebousek). Zajímavostí je, že informace o odsouzení Grawetze Krajským soudem v Hradci Králové v listopadu 1985 se nacházejí ve spisu, který byl roku 1987 archivován u Statisticko-evidenčního odboru FMV z důvodu „realizace (úmrť) subjektu“. Grawetz však není k nalezení v seznamu vykonaných trestů smrti, v prosinci 1984 byl navíc jeho spis „zablokován“ a v roce 1986 byl zaveden v evidenci zájmových osob StB.³⁶

V únoru 1985 byl pod krycím názvem NERO rozpracován trestný čin podle § 197, který současně nesl prvky teroru. Jednalo se o případ několika vyděračských telefonátů a dopisů, které obdržel pracovník SSDS Praha Eduard Kuchler. Dopisy byl

34 ABS, f. A 28, arch. č. 614.

35 ABS, f. A 28, arch. č. 510; tamtéž, svazek Permonex.

36 ABS, svazky Terorista, Mladý, Nový. Důvodem „blokace“ ke konkrétnímu svazku byla snaha, aby při současném zájmu různých složek tajné policie o danou osobu nedocházelo k možným problémům; Databáze EZO, *Evidence zájmových osob StB*; ABS, f. A 28, arch. č. 594.

Obr. 3: Kopie jednoho z výhrůžných dopisů zajištěných v akci NERO (ABS, svazek Nero)

vydírán o částku 100 000 Kčs, v případě odmítnutí mu bylo vyhrožováno ublížením na zdraví a následnou fyzickou likvidací. Dopisy i obálky byly podrobeny grafologickým, daktyloskopickým a biologickým expertizám, zkoumány byly také záznamy telefonátů vyděrače a byly porovnávány s nahrávkou hlasu podezřelého. Z dokumentů není jasný výsledek vyšetřování, vzhledem k neuspokojivým výsledkům odborných expertiz se však lze domnívat, že vyšetřování skončilo neúspěchem.³⁷

Letecké pirátství

V rámci problematiky leteckého pirátství byly rozpracovávány osoby, u kterých byl předpoklad možného pokusu o únos vzdušného dopravního prostředku s cílem překonání vzdušných státních hranic do západních států. Celkově bylo evidováno asi 460 osob, z toho asi 90 bylo prověřováno a rozpracováno. V případě bezprostředního ohrožení ze strany těchto osob byly vyhlášovány bezpečnostní akce ÚNOS a ALEX, při kterých byl případně nasazován i Útvar zvláštního určení. Vyhlášení typových akcí se vztahovalo k letišti Praha-Ruzyně, případně k dalším československým letišťům, kde měli příslušníci ÚZU zasahovat při aktivním (ÚNOS) či pasivním (ALEX) únosu letadla nebo při ozbrojeném přepadu letištní plochy a přidružených objektů za situace, kdy útvary OLK nebyly schopny svou silou a prostředky situaci

37 ABS, svazek Nero.

řešit. Tyto typové akce se také pravidelně nacvičovaly. Jen v roce 1983 bylo na všech OLK provedeno osmnáct nácviků akcí ÚNOS a čtyři nácviky akce ALEX.³⁸

Během existence XIV. správy nedošlo k žádnému úspěšnému únosu vzdušného dopravního prostředku ČSA, přestože i v této době k plánování únosů docházelo. Ty však byly pátracím odborem vždy včas operativně rozpracovány a únosům bylo zabráněno již v počátcích. V únoru 1983 se pokusil unést letadlo ČSA československý občan Marián Peško, který byl doprovodem OLK zastřelen. V roce 1981 došlo k jednomu úspěšnému opuštění republiky a v roce 1982 k jednomu nezdařenému pokusu o „úlet“ malého zemědělského letadla do západní Evropy (pachatelé byli rozpracováni ve spisech AERON, DANA, HLAVA a VLASTA).³⁹

Co se týče pokusů o únos letadla, jedním z rozpracovávaných případů byla akce ÚNOS, v jejímž rámci byl řešen československý občan Jiří Coufal. Ten byl již v roce 1976 „realizován“ jako člen skupiny Prášek a spol. pro rozsáhlou trestnou činnost, za kterou byl odsouzen k trestu odnětí svobody, z vězení byl propuštěn v únoru 1981. Z agenturního záznamu, který byl zaslán na XIV. správu KS SNB Praha, vyplývá, že Coufal se nevzdal svého dřívějšího úmyslu opustit republiku a v době výkonu trestu odnětí svobody v NVÚ Mírov hovořil o způsobu, jak realizovat únos dopravního letadla. Mělo se jednat o podobný plán, jaký v roce 1976 použil Rudolf Bečvář. Před opuštěním republiky se Coufal snažil finančně zajistit různými krádežemi mincí, známek a starožitností. Kromě uloženého ochranného dohledu tak byl po odchodu z věznice také pod dohledem operativních pracovníků XIV. správy, kteří prověřovali mimo jiné i poznatek o jeho přípravě na emigraci prostřednictvím lodě Československé plavby labsko-oderské či jeho styky s „nebezpečným trockistou“ Uhlem a členkou Charty 77 Šabatovou. Orgány SNB neponechávaly nic náhodě, a tak při Coufalově návštěvě letiště Praha-Ruzyně byl pod neustálou kontrolou OLK. V lednu 1982 spáchal Coufal trestný čin pokusu o ublížení na zdraví, za který byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu tří let, čímž bylo rozpracování akce ÚNOS ukončeno.⁴⁰

Toxikomanie

Tento druh negativního společenského jevu se poněkud vymykal výše popsanému rozdělení, a to z toho důvodu, že se trestné činnosti spojené s touto problematikou dopouštěli jak českoslovenští občané užíváním drog, tak cizinci jejich pašováním do ČSSR či přes ni. Co se týče akcí na úseku boje s toxikomanií, práce XIV. správy zde byla oproti jiným problematikám spíše marginální a její rozpracování primárně řešila Veřejná bezpečnost. U drogových deliktů bylo nutné věnovat pozornost odlišným charakteristikám pachatelů, podle kterých mělo být přistoupeno

38 ABS, f. A 28, arch. č. 465, 474, 483; KELLER, Ladislav; KOVERDYNSKÝ, Bohdan. *Únosy dopravních letadel v Československu 1945–1992*. Praha: Svět křidel, 2012.

39 ABS, svazek Hlava; KELLER, Ladislav, KOVERDYNSKÝ, Bohdan, ref. 38.

40 ABS, f. A 28, arch. č. 176; tamtéž, svazek Únos.

k vhodným opatřením. U toxikomanů se jednalo o preventivní a resocializační opatření, zatímco u obchodníků a překupníků s drogami měly být uplatněny nejpřísnější sankce. Problémem se však jevil nárůst organizovanosti požívání návykových látek a s tím spojené další, především majetkové trestné činnosti.⁴¹

Správa rozpracovávala kromě osob pašujících, vyrábějících a užívajících omamné prostředky a jedy také případy násilné trestné činnosti, které byly spáchány v závislosti na omamných látkách. Například v roce 1982 bylo z celkového počtu 4 640 evidovaných osob využívajících narkotické a toxické látky zahrnuto k prověrce u XIV. správy 112 „zájmových osob“, v roce 1984 počet vzrostl na 120. V této souvislosti byly zadrženy dvě skupiny mladých lidí, nazývající se Peklo a Jezdci. V roce 1983 byla rozpracována akce SVALOSIL k prověření poznatku o distribuci a užívání drog mezi československými vrcholovými sportovci. K žádnému významnému rozpracování však během let 1981–1985 nedošlo, neboť tato činnost zpravidla nebyla politicky motivována, jednalo se o jevy vyskytující se v omezeném rozsahu a rozpracováváné osoby v akcích PAŠERÁK a HOST, pašující omamné látky do socialistických států, v tomto období do ČSSR nepřicestovaly.⁴²

Vybrané bezpečnostní akce Útvaru zvláštního určení XIV. správy kontrarozvědky SNB

Útvar zvláštního určení se podílel na ostrých akcích, v nichž bylo nutné využít profesionální speciálně vycvičené ozbrojené jednotky, která by v případě nutnosti aktivně zasáhla. Vzhledem k rozepsání nejvýznamnějších akcí ÚZU v bakalářské práci autorky se bude v této kapitole jednat pouze o kratší shrnutí nejdůležitějších aktivit ÚZU, které řešil jak v součinnosti s operativně pátracím odborem XIV. správy, tak samostatně, popřípadě v součinnosti s dalšími orgány SNB.

Československý režim se každoročně potýkal s nárůstem „nebezpečné trestné činnosti“ v souvislosti s určitými společenskými událostmi. Bylo to zejména během měsíce května v souvislosti s májovými oslavami, dále v měsíci srpnu v souvislosti s výročím „internacionální pomoci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968“ a v měsíci listopadu v souvislosti s oslavami výročí Velké říjnové socialistické revoluce, Měsíce československo-sovětského přátelství a v souvislosti s úmrtím generálního tajemníka ÚV KSSS Leonida Iljiče Brežněva. Byly vedeny slovní útoky proti politice ČSSR i SSSR, byly poškozovány výzdoby, rozšiřovány protisocialistické letáky, nápisy a tiskoviny vedené proti KSČ či na podporu polského nezávislého odborového svazu

41 TRENĚVOVÁ, Pavlína. Nealkoholová toxikomanie v letech 1973–1978 na území ČR (sonda do práce Veřejné bezpečnosti na poli drogové problematiky). In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 2/2004*. Praha: MV, s. 95–118; Kolegium ministra vnitra ČSSR, Rozbor výsledků bezpečnostních opatření a operativní situace v oblasti toxikomanie v hl. m. Praze a Středočeském kraji za období od 1. 1. 1988 do 30. 6. 1989.

42 ABS, f. A 28, arch. č. 196.

Solidarita, bylo napadáno federální uspořádání ČSSR, byla podporována Charta 77 a Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Z tohoto důvodu i z důvodu potenciální teroristické hrozby byly v průběhu těchto událostí a také během konání voleb, příjezdu delegací či sjezdů KSČ v pohotovosti a v dosažitelnosti jednotky zvláštního určení pro případný zásah proti „narušitelům veřejného pořádku“. Mimo to byl ÚZU v 50% pohotovosti a 100% dosažitelnosti také během vyhlášení III. stupně mimořádných bezpečnostních opatření (MBO) 13. prosince 1981, kdy byl vyhlášen výjimečný stav v Polsku.⁴³

Dále měl být útvar v návaznosti na směrnice ministra vnitra řešící činnost útvarů SNB při zneškodňování pachatelů připraven na typové bezpečnostní akce ÚNOS a ALEX (případy únosu letadel a diverze na objekty letišť na území ČSSR), na akci BARIKÁDA (ochrana zastupitelských úřadů, rezidencí a konzulátů na území ČSSR), akci VLNA (ochrana vysílání československého rozhlasu a televize před zneužitím či znehodnocením vysílacích zařízení), akci LIST (případy výskytu protizákonných písemností), akci ÚDER (případy teroru a jiné společensky zvláště závažné trestné činnosti teroristického charakteru), akci PARAVAN (případy pokusu o násilný průjezd státní hranice) a akci NÁPRAVA (případy pokusu o násilné pronikání teroristů přes státní hranici v prostorech hraničních přechodů za využití rukojmích).⁴⁴

Příslušníci ÚZU se také účastnili akcí spojených s problematikou pátrání po tajných úkrytech dokumentů, cenností, zbraní, trhavin a munice ukrytých nacistickými vojsky na našem území v období konce druhé světové války; ta byla v roce 1984 oficiálně předána do působnosti XIV. správy. Jednalo se například o průzkum okolí zámku Konopiště v roce 1982, akci KOSTEL v okolí kostela a zámku v Jablonném v Podještědí v roce 1983, akci ÚKRYTY v okrese Český Krumlov v roce 1984 či nález písemných materiálů v okrese Chrudim souvisejících s 8. pancéřovou divizí Wehrmachtu v roce 1983. Tyto materiály byly předány II. správě k dalšímu opatření v rámci akce EVROPA s primárním cílem odhalování tzv. nelegálů, tedy speciálně vycvičených zpravodajských důstojníků, v tomto případě západních tajných služeb, kteří měli být na konci druhé světové války tajně rozmístěni na našem území, kde žili s falešnou totožností jako domácí občané a vykonávali dlouhodobou špionážní činnost.⁴⁵

Dále se příslušníci ÚZU podíleli například na zabezpečení převozu československého zlata z Curychu v rámci akce NÁVRAT roku 1982, k čemuž bylo přistoupeno po dohodě vlády ČSSR s vládami USA a Velké Británie o vypořádání otevřených nároků a finančních otázek, zabezpečovali ochranu československým i zahraničním delegacím či účastníkům sjezdů KSČ, zabezpečovali ochranu zastupitelských úřadů v ČSSR či zajišťovali doprovod vyhoštěných osob do západních států.

43 ABS, f. A 28, arch. č. 2, 20, 32, 96, 150, 348.

44 ABS, f. A 28, arch. č. 489.

45 ABS, f. A 28, arch. č. 180, 336, 394, 434; KOUTEK, Ondřej. Akce EVROPA. In: *Securitas imperii 13*. Praha: ÚDV, 2006, s. 37–74.

V roce 1983 Útvar zvláštního určení operoval v součinnosti s operativně pátracím odborem také v akci SLAVÍK. Poměrně rozsáhlá akce, na které kromě XIV. správy pracovalo několik dalších orgánů StB včetně Veřejné bezpečnosti, se uskutečnila kvůli vyděračskému dopisu, který byl 10. března 1983 zaslán zpěvákovi Karlu Gottaovi. V něm mu pachatel, hlásící se k nově vzniklé organizaci Charta 82, vyhrožoval fyzickou likvidací proto, že ve vystoupení pro Československou televizi veřejně odsoudil hnutí Charta 77. S cílem odradit Gotta od další takovéto veřejné „politické angažovanosti“ bylo zpěvákovi sděleno, že prozatím jej nezastřelí, nicméně do několika týdnů musí na určeném místě složit částku 3 miliony Kčs, které měly být využity pro účely organizace Charta 82. V rámci této akce bylo již týden před datem předání peněz (23. dubna) nepřetržitě sledováno místo předání, byly dokumentovány podezřelé osoby a vozidla. Dále se akce týkala zajištění bezpečnosti Gotta i jeho rodičů, vyšetřování písemností týkajících se organizace Charta 82 i pátrání po psacím stroji, na kterém byl výhružný dopis napsán. Vyvrcholením akce byl doprovod Karla Gotta ve speciálně upraveném autě s radiostanicí na místo předání fingovaného finančního obnosu. Další instrukce, které měly být skryty pod kamenem, však na místě již nebyly. Vzhledem k tomu, že Gott těsně po akci odjížděl na turné do NDR, byl po skončení akce doprovázen až na hraniční přechod a dále XIV. správa pro bezpečnost jeho rodiny na několik dnů zabezpečila ochranu jeho vily v Praze. Během této doby se do domu pokusili vloupat dva recidivisté, kteří – přestože s vyděračským dopisem neměli nic společného – byli díky přítomnosti příslušníků ÚZU okamžitě zadrženi. Akce dále pokračovala vyšetřováním, které mělo XIV. správu dovést k autorovi dopisu, jenž se měl podle provedených expertiz nacházet v budově umělecké agentury Pragokonzert. Přesnější informace o pachateli se však zjistit nepodařilo.⁴⁶

Jedna z dalších akcí ÚZU se uskutečnila u slovenské obce Trstín v okrese Trnava v srpnu 1984. Jednalo se o zpacifikování recidivisty Vladimíra Tomáška, který se rozhodl po propuštění z věznice zavraždit svou bývalou manželku za to, že se s ním v době výkonu trestu rozvedla. V rámci toho vnikl do jedné z chat poblíž Trstína, kde s loveckou puškou přepadl syna majitele s jeho snoubenkou a odmítal rukojmí propustit, dokud nedorazí jeho bývalá manželka. Bylo proto rozhodnuto o vyslání dvou jednotek zvláštního určení, které pachatele po precizním naplánování akce, trvajícím od tří hodin odpoledne do půl desáté dopoledne druhého dne, zpacifikovaly. Rukojmí byli předáni do bezpečí a akce tak skončila úspěšně.

Jednou z posledních akcí ÚZU bylo řešení únosu náměstka slovenského ministra zdravotnictví MUDr. Imricha Hatiara v září 1985. Ten byl unesen dvěma ozbrojenými recidivisty Josefem Roháčem a Ernestem Rečkou a držen coby rukojmí, který jim měl umožnit přejezd automobilem přes hraniční přechod Bratislava-Petržalka do Rakouska. V součinnosti s dalšími orgány SNB bylo po několika hodinách

46 ABS, f. A 28, arch. č. 176, 277, 474, 594; tamtéž, svazek SLAVÍK I; tamtéž, svazek Slavík II, tamtéž, svazek SLAVÍK 23181; AÚRN, rozhovor s P. Š., 27. 1. 2011; tamtéž, rozhovor s V. B., 16. 2. 2011.

neúspěšného vyjednávání přistoupeno k jedné ze tří variant zákroku, která zahrnovala přiblížení příslušníků ÚZU přestrojených do uniforem rakouské celní stráže do blízkosti vozidla společně s vyjednavčem, čímž jim bylo umožněno v nestřežené chvíli okamžitě zareagovat a pachatele zpacifikovat.⁴⁷

Závěr

Mezinárodní bezpečnostní prostředí sedmdesátých let dvacátého století bylo charakteristické mnoha novými výzvami pro bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém zemí celého světa. Přestože se povaha těchto výzev lišila v závislosti na světovém regionu, objevila se jedna hrozba, která byla zásadní bez ohledu na geografickou polohu států. Tou se stal mezinárodní terorismus, který znamenal internacionalizaci teroristických organizací a jejich aktivit, symbolicky odstranil státní hranice i hranice světových kontinentů a zásadně proměnil protiteroristickou politiku především evropských zemí, jejich bezpečnostní aparáty a legislativu.

Podpora socialistických států mnoha mezinárodním teroristickým organizacím byla často dvousečná, a bylo proto nutné pokusit se hrozbu, kterou tyto skupiny představovaly, omezit na minimum. ČSSR jakožto jeden ze satelitních států Sovětského svazu stála na pomyslném pomezí Východem a Západem, a její území tak ze strategického hlediska lákalo nejenom teroristické elementy, ale také převaděčské organizace, které přes československé pohraničí na Západ přepravily, ať už po souši, nebo vzduchem, stovky československých občanů, ale i občanů NDR a dalších socialistických států. Stejně jako mezinárodní terorismus tak pro ČSSR znamenaly výrazné ohrožení státních zájmů a morální prohru komunistického režimu.

Pro boj proti terorismu a dalším formám trestné činnosti byla od ledna 1981 zřízena XIV. správa kontrarozvědky SNB. Z dochovaných materiálů bohužel nelze určit důvod rozhodnutí o zrušení XIV. správy SNB. Každoroční vyhodnocení pracovních výsledků bylo pozitivní, nebyly zjištěny žádné výrazné nedostatky v připravenosti či výcviku členů ÚZU, kladně byla hodnocena součinnost se spřátelenými orgány i zaslouha XIV. správy v boji proti nebezpečným formám trestné činnosti. Kromě úseku převaděčských organizací byla kontrarozvědná činnost operativně pátracího odboru XIV. správy vytvářena prakticky od základů, k mezinárodnímu i vnitřnímu terorismu dříve neexistoval poznatkový fond, agentura tajných spolupracovníků ani důvěrnická síť, na tomto úseku nebyly ani zkušenosti z kontrarozvědné práce.⁴⁸ Osvědčovalo se také soustředění ÚZU a operativně pátracího odboru u jednoho útvaru SNB, jelikož ÚZU byl nasazován do akcí i na základě poznatků operativy, což vytvářelo možnost průběžně korigovat taktickou, technickou i personální stránku samotného nasazení ÚZU. Síly a prostředky ÚZU byly využívány i tam, kde síly operativy byly

47 ABS, f. A 28, arch. č. 648; ÚPN, f. A 28, arch. č. 525; AÚRN, rozhovor s V. B., 16. 2. 2011. Více viz HANÁČKOVÁ, Lucie, ref. 5.

48 ABS, f. A 28, arch. č. 510.

nedostatečné nebo neúplné. Jedním z možných důvodů brzkého konce XIV. správy se tak jeví odchod Jaromíra Obziny z postu ministra vnitra v roce 1983 a změny v politických názorech uvnitř ÚV KSČ.

Z reálné činnosti, kterou správa vykonávala, je patrné specifické vnímání terorismu ze strany ČSSR, jež za trestné činy teroru považovala kromě nebezpečných, ale zároveň podporovaných akcí zahraničních teroristických organizací také mnoho násilných činů, jejichž povaha se v dnešní době jako teroristická nejeví. Protiúkladní demonstrace či projevy nespokojenosti – i proti těmto aktivitám byl ÚZU nasazován. K mnoha z těchto nešťastných incidentů, při kterých zemřeli jak jejich strůjci, tak nevinní lidé, došlo navíc paradoxně právě důsledkem specifického vnímání nejzávažnějších bezpečnostních hrozeb ze strany ČSSR. Uvěznění obyvatel za ostnatým drátem a systematická perzekuce vlastních občanů patří k jednoznačným charakteristickým rysům nedemokratického režimu v tehdejším Československu a jeho do jisté míry paranoidního chápání hrozby, kterou pro něj českoslovenští emigranti, ale i jejich perzekvovaní příbuzní znamenali.

Někteří z pachatelů však byli recidivisté, zloději, nebo dokonce vrahové. Převaděčské organizace, pomáhající lidem utéci ovšem po zaplacení obrovské sumy peněz, pak vykazovaly prvky organizovaného zločinu. Měl by tak být brán v potaz fakt, že kvůli touze jednotlivců opustit území ČSSR a jejich úmyslu využít pro tento účel rukojmích zemřelo mnoho nevinných lidí, ať už občanů, kteří byli v nesprávný čas na nesprávném místě, anebo i příslušníků bezpečnostního aparátu, kteří plnili rozkazy zadržet pachatele a ať už s čistým, nebo černým svědomím činili legální a pro tehdejší režim i legitimní práci.